

УДК 330

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-300-6-20

КРАВЕЦЬ І. М.

ORCID ID: 0000-0002-5543-6958

e-mail: kravetsi16@ukr.net

КРУШИНСЬКА А. В.

ORCID ID: 0000-0002-0523-3423

e-mail: alla_krushynska@gmail.com

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ЗАЙНЯТИСТЬ ТА СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ: АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНО АКТИВНОГО НАСЕЛЕННЯ

У статті висвітлюється значення забезпечення зайнятості, роль соціального страхування у її сприянні та захисті економічно активного населення в сучасних умовах. Розкрито сучасні тенденції зайнятості населення України за умов поширення коронавірусної захворюваності, відповідно до яких виявлено зменшення рівня зайнятості, зростання безробіття, зменшення доходів, і, як наслідок, падіння рівня життя громадян. Наголошено, що важливим завданням державного управління трудовою сферою в ринкових умовах є реалізація заходів, які б сприяли зайнятості, ефективності використання трудового потенціалу, відтворенню робочої сили, зокрема шляхом соціального захисту економічно активного населення через систему соціального страхування. Висвітлено роль та показники функціонування Фонду соціального страхування України та Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття у напрямі підтримки та захисту економічно активного населення у сучасних умовах. Констатовано, що в Україні, відповідно до чинного законодавства, реалізовується система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення, страхові виплати та надання соціальних послуг застрахованим особам за рахунок коштів страхових фондів. Зазначено, що з метою сприяння зайнятості здійснюється профілактика настання страхових випадків. Зроблено висновок, що питання соціального страхування на випадок втрати працездатності, професійного захворювання, а також на випадок безробіття та проблеми зайнятості населення тісно взаємопов'язані і мають велике значення для майбутнього соціально-економічного розвитку країни. Державна політика у сфері зайнятості має орієнтуватись на створення умов для забезпечення повної та продуктивної вільно обраної зайнятості, соціального захисту економічно активного населення від соціальних ризиків у сфері праці, а також в разі настання безробіття. Вимогою сьогодення є необхідність підвищення рівня зайнятості шляхом сприяння створенню нових робочих місць, зростання трудової мотивації, заробітної плати працівників, як засобу відтворення і розвитку людського потенціалу України.

Ключові слова: зайнятість, соціальне страхування, соціальний захист, економічно активне населення, соціальні ризики у сфері праці, страховий випадок, тимчасова непрацездатність, безробіття.

IRYNA KRAVETS, ALLA KRUSHYNSKA

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

EMPLOYMENT AND SOCIAL INSURANCE: ASPECTS OF PROTECTING THE ECONOMICALLY ACTIVE POPULATION

The article highlights the importance of employment, the role of social insurance in promoting employment and protecting the economically active population in modern conditions. Current trends in employment of the population of Ukraine in the context of the spread of coronavirus disease indicate a decrease in employment, rising unemployment, declining incomes and, consequently, lower living standards. It is emphasized that an important task of public administration of labor in market conditions is the implementation of measures that would promote employment, efficient use of labor potential, reproduction of labor, in particular through social protection of economically active population through the social insurance system. The role and indicators of functioning of the Social Insurance Fund of Ukraine and the Fund of Compulsory State Social Insurance of Ukraine in case of unemployment in the direction of support and protection of the economically active population in modern conditions are highlighted. It is noted that in accordance with the current legislation, Ukraine implements a system of rights, obligations and guarantees, which provides material support, insurance benefits and the provision of social services to insured persons at the expense of insurance funds.

It is noted that in order to promote employment, the prevention of insured events. It is concluded that the issues of social insurance in case of disability, occupational disease, as well as in case of unemployment and employment problems are closely interrelated and are of great importance for the future socio-economic development of the country.

State policy in the field of employment should focus on creating conditions for full and productive freely chosen employment, social protection of the economically active population from social risks in the field of labor, as well as in the event of unemployment. Today there is a need to increase employment by promoting job creation, increasing work motivation, wages, as a means of reproduction and development of human potential in Ukraine.

Key words: employment, social insurance, social protection, economically active population, social risks in the field of labor, insured event, temporary disability, unemployment.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Дослідження проблеми зайнятості сьогодні є надзвичайно актуальним, оскільки зростання її рівня та доходів населення, підвищення продуктивності праці створюють надійне підґрунтя для підвищення рівня та якості життя населення, забезпечення стабільності та злагоди у суспільстві.

Формування економічних відносин ринкового типу супроводжується різними економічними негараздами, серед яких спад обсягів виробництва, зниження рівня зайнятості, зростання безробіття, наслідком чого стало зниження рівня життя населення, збільшення кількості малозабезпечених осіб.

В сучасних умовах держава повинна активно реалізовувати програми зайнятості на всіх рівнях управління та використовувати усі можливі інструменти для її оптимізації. Це потребує здійснення відповідних заходів з боку держави щодо підтримки населення, зокрема економічно активного як головної продуктивної сили суспільства, шляхом реалізації ефективної системи соціального страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженню механізму регулювання зайнятості населення в сучасних умовах присвятили свої праці такі відомі вітчизняні вчені, як А.М. Колот, І.Л. Петрова, О.А. Грішнова, Е.М. Лібанова, В.М. Петюх, В.В. Савченко, В.С. Васильченко, Т.А. Заяць, С.М. Злупко, Г.І. Купалова, О.Ф. Новикова та ін. Результати досліджень цих вчених висвітлюють важливі аспекти впливу соціально-економічних чинників на підвищення зайнятості населення та ефективності праці в суспільному виробництві.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття

В сучасних умовах розвитку ринкових відносин, особливо за умов поширення коронавірусної пандемії виникає необхідність поглибленого дослідження проблем зайнятості через призму державної політики щодо її регулювання з метою підтримки та захисту економічно активного населення як головної продуктивної сили суспільства, створення сприятливих умов для відтворення трудового та людського потенціалу, зростання рівня життя та людського розвитку загалом.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз сучасних проблем зайнятості за умов пандемії COVID-19 та ролі державного соціального страхування у забезпеченні підтримки та соціального захисту економічно активного населення.

Виклад основного матеріалу

У сучасних економічних умовах зайнятість населення є важливим макроекономічним показником, який впливає на рівень життя громадян, забезпечує добробут кожного члена суспільства, визначає конкурентоспроможність національної економіки.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про зайнятість населення» зайнятість – це не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно [1]. Саме через зайнятість відбувається залучення громадян до трудової діяльності згідно з їх фізичними можливостями, майновим станом та потребами. Вона формується під впливом попиту і пропозиції на ринку праці та приносить матеріальну вигоду, здатну забезпечити певний життєвий рівень працівників та їх сімей.

Важливим завданням державного управління трудовою сферою в ринкових умовах є дослідження тенденцій зайнятості та реалізація заходів, які б сприяли її розвитку, ефективності використання трудового потенціалу, відтворенню робочої сили.

Як свідчить статистика, в Україні є чималі проблеми у сфері зайнятості, особливо в сучасних умовах за поширення коронавірусної хвороби.

Загалом, вплив пандемії COVID-19 на світову та українську економіку призвів до ряду змін на вітчизняному ринку праці: фактичного скорочення зайнятості; зростання кількості безробітних; зменшення доходів населення України від продажу своєї робочої сили та самозайнятості через зменшення зарплати, втрати роботи та доходів фізичних осіб-підприємців [2].

Аналізуючи показники зайнятості населення за даними Державної служби статистики України, виявлено, що кількість зайнятого населення у віці 15–70 років в середньому за 2020 рік, порівняно з 2019 роком, скоротилася на 663 тис. осіб та становила 15,9 млн осіб. Рівень зайнятості населення скоротився з 58,2 % до 56,2 % [3]. Лише за I півріччя 2021 року, у порівнянні з I півріччям 2020 року, кількість зайнятого населення в середньому, скоротилася на 467 тис. осіб та становила 15,6 млн осіб. Рівень зайнятості населення скоротився з 56,7 % до 55,6 % [4].

Через наявність проблем у сфері офіційної зайнятості продовжує функціонувати неформальна зайнятість. Так, кількість неформально зайнятих громадян у віці 15–70 років, у 2020 році становила 3,2 млн осіб (20,3 % усіх зайнятих громадян). Зазначений показник протягом I півріччя 2021 року дещо зменшився, проте характеризується досить високими обсягами – 3 млн осіб, або 19,3 % від загальної чисельності зайнятих. Загалом, тіньовий сектор в Україні є важливою складовою ринку праці. Частка тіньового сектору за офіційними даними оцінюється на рівні 21 % від ВВП країни. За даними соціологічних опитувань в тіньовому секторі перебуває 4–5 млн працівників. Усі ці люди перебувають у групі підвищеного ризику для звільнення [5, с. 13].

Зменшення рівня зайнятості населення автоматично позначається на показниках безробіття в країні. Так, кількість безробітного населення (за методологією МОП) у віці 15–70 років в середньому за 2020 рік, у порівнянні з 2019 роком, зросла на 187 тис. осіб та становила 1,7 млн осіб. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) зріс з 8,2 % до 9,5 % робочої сили [3].

Аналіз цього показника за I півріччя 2021 року, у порівнянні з I півріччям 2020 року, також виявив його зростання на 82 тис. осіб, що складало 1,7 млн осіб. При цьому рівень безробіття населення (за методологією МОП) зріс з 9,2 % до 9,9 % робочої сили [4].

На противагу Україні, рівень безробіття в країнах Європейського союзу скоротився з 7,1 % до 6,9 %, зокрема серед молоді у віці до 25 років – з 18,0 % до 17,0 % робочої сили відповідного віку [4]. Слід відмітити, що характерною ознакою ринку праці в Україні стали великі масштаби прихованого безробіття за одночасно відносно невеликих масштабів зростання офіційно зареєстрованого безробіття. Так, згідно з розрахунками інвестиційної компанії «Dragon Capital», кількість безробітних в Україні, за підсумками квітня 2020 р., зросла з приблизно 9 до 20 % [2].

Головними причинами безробіття в Україні є добровільне звільнення з метою пошуку більш сприятливого варіанта трудової діяльності; структурні зміни в економіці, спад виробництва на підприємствах, зниження попиту на низку професій; непрацевлаштування після закінчення вищих навчальних закладів.

Відповідно до інформації щодо запланованого масового вивільнення працівників, що оприлюднена Державною службою зайнятості, у січні–вересні 2021 р. було заплановано вивільнити 184 тис. 277 осіб, що на 23 тис. 672 особи (14,7 %) більше, порівняно з аналогічним періодом 2020 року. У регіональному розрізі найбільше працівників потраплять під звільнення у Харківській (13,5 тис.), Вінницькій (11,5 тис.), Львівській (10,8 тис.), Житомирській (9,9 тис.) та Дніпропетровській (9,7 тис.) областях [6].

Однією з найболючіших соціально-економічних проблем українського суспільства є також проблема бідності працюючого населення. При загальній констатації зростання середнього розміру заробітної плати штатних працівників в Україні у серпні 2021 року, порівняно з відповідним місяцем минулого року, на 22 % (що склало 14,0 тис. грн), існують суттєві регіональні диспропорції в оплаті праці. Заробітну плату у розмірі вищому за середній по країні отримували лише працівники у м. Києві (20,4 тис. грн), Донецькій (14,8 тис. грн) та Київській (14,2 тис. грн) областях [6]. Крім того, рівень цін на товари та послуги, тарифи на житлово-комунальні платежі на сприяють зростанню рівня та якості життя більшості громадян. З огляду на зазначене, вимогою сьогодення є необхідність зростання трудової мотивації, зростання заробітної плати працівників, як засобу відтворення і розвитку людського потенціалу, оскільки саме він здатний забезпечити стабільний економічний розвиток країни.

Як бачимо, в ринкових умовах розвитку економіки неможливо обійтись без регулювання зайнятості населення, сутність якого на макrorівні полягає у системі заходів, що можуть забезпечити максимальну збалансованість економічних та соціальних інтересів населення (підвищення добробуту за рахунок продуктивної праці) та держави (створення передумови сталого економічного зростання), а також досягнення в країні найбільш повної й ефективної зайнятості як важливої соціальної гарантії для економічно активного населення [7].

Згідно з концепцією робочої сили економічно активне населення – це населення обох статей віком 15–70 років, яке протягом певного періоду забезпечує пропозицію робочої сили для виробництва товарів та послуг. До складу економічно активного населення входять особи, які займаються економічною діяльністю або шукають роботу і готові приступити до неї, тобто класифікуються як «зайняті» або «безробітні», визначені за методологією Міжнародної організації праці (МОП).

У реалізації державної політики зайнятості важливу роль відіграє соціальний захист економічно активного населення (зайнятого і безробітного у визначенні МОП), зокрема у вигляді запровадження загальнообов'язкового державного соціального страхування від ризиків, якими може супроводжуватись трудова діяльність. Можливість отримати різні види компенсації, допомог та послуг застрахованим при настанні різних страхових випадків у сфері праці, особливо в сучасних умовах, сприяє усвідомленню громадянами переваг працевлаштування в офіційному секторі економіки, є одним із вагомих чинників зменшення тіньового сектору.

Завдяки формуванню Фонду соціального страхування України відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» в Україні реалізовується система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення, страхові виплати та надання соціальних послуг застрахованим особам за рахунок коштів Фонду [8].

Страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання на виробництві є одним із видів загальнообов'язкового державного соціального страхування, яке забезпечує соціальний захист, охорону життя та здоров'я громадян під час їхньої професійної діяльності, і поширюється на осіб, які працюють в умовах трудового договору (контракту) на підприємствах, в установах, організаціях, незалежно від їхньої форми власності та господарювання, а також на фізичних осіб та на осіб, які забезпечують себе роботою самостійно і громадян-суб'єктів підприємницької діяльності.

Головними завданнями страхування від нещасного випадку є: проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих чинників, запобігання нещасним випадкам

та професійним захворюванням на виробництві, відновлення здоров'я та працездатності потерпілих від нещасних випадків, відшкодування матеріальної шкоди застрахованим особам або членам їхніх сімей.

Шляхом реалізації Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» держава здійснює соціальний захист працюючих громадян, убезпечуючи їх від страхових ризиків у сфері праці, внаслідок яких може статися нещасний випадок або професійне захворювання, а також обставина, внаслідок якої застрахована особа або члени її сім'ї можуть тимчасово втратити засоби існування та потребувати матеріального забезпечення або надання соціальних послуг. Так, за даними Фонду соціального страхування України за I півріччя 2021 року від страхувальників прийнято заяви-розрахунки для фінансування матеріального забезпечення для 1,7 млн застрахованих осіб на суму 10,7 млрд грн, що на 3,5 млрд грн, або 48,9 % більше порівняно з I півріччям 2020 року. Зокрема на допомогу по тимчасовій непрацездатності – 8 233,8 млн грн, або 77 % суми витрат на матеріальне забезпечення [9].

Витрати на допомогу по тимчасовій непрацездатності порівняно з відповідним періодом 2020 року збільшились на 3,4 млрд грн, або на 72 %. При цьому збільшилась на 517,5 тис., або 45,3 % чисельність застрахованих осіб, яким надається допомога, а загальна кількість днів тимчасової непрацездатності зросла на 49,8 % і склала 22,3 млн днів. Середньоденний розмір допомоги з тимчасової непрацездатності збільшився на 14,8 % і становить 368,83 гривні. Слід відзначити, що на сьогодні однією з основних причин зростання витрат на допомогу по тимчасовій непрацездатності є захворювання на гостру респіраторну хворобу COVID-19, що супроводжується довготривалою тимчасовою непрацездатністю.

Протягом I півріччя 2021 року одноразову допомогу в разі стійкої втрати професійної працездатності потерпілому призначено 2 235 особам, що на 497 осіб, або 28,6 % більше порівняно з I півріччям 2020 року. Загальна сума витрат на ці виплати склала 38,9 млн грн, що на 20,4 млн грн, або в 2,1 рази більше порівняно з I півріччям 2020 року, а середній розмір допомоги на одного потерпілого склав 17,2 тис. грн, що на 2,2 тис. грн, або 14,7 % більше, ніж в I півріччі минулого року [9].

До робочих органів виконавчої дирекції Фонду надійшло та зареєстровано 18 116 повідомлень про нещасні випадки/гострі професійні захворювання (отруєння). Порівняно з I півріччям 2020 року, кількість повідомлень про нещасні випадки/гострі професійні захворювання (отруєння) збільшилась у 2,5 раза (з 7 338 до 18 116), кількість повідомлень про нещасні випадки зі смертельним наслідком збільшилась у 1,5 раза (з 583 до 884).

Аналіз виробничого травматизму та професійних захворювань за даними Фонду соціального страхування України показав, що у I півріччі 2021 року порівняно з I півріччям 2020 року кількість страхових нещасних випадків збільшилась у 3,8 раза (з 1 834 до 7 054), кількість смертельно травмованих осіб збільшилась у 2,2 раза (з 153 до 330) [10].

Серед причин страхових нещасних випадків переважають інші – 42,7 % (3 010 нещасних випадків). Через організаційні причини сталося 40,4 % (2 852 нещасні випадки), психофізіологічні причини – 12,9 % (910 нещасних випадків), технічні причини – 3,1 % (219 нещасних випадків), через техногенні, природні, екологічні та соціальні причини – 0,9 % (63 нещасні випадки).

Від загальної кількості травмованих по Україні 83,1 % припадає на галузі «Охорона здоров'я», «Добувна промисловість і розроблення кар'єрів», «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність».

За зазначений період кількість повідомлень про хронічні професійні захворювання збільшилась на 76,8 % (з 852 до 1 506). Основними обставинами, внаслідок яких виникли професійні захворювання є: недосконалість технологічного процесу – 28,3 %, невикористання засобів індивідуального захисту – 16 % та неефективність роботи захисних засобів і механізмів – 10 % від їх загальної кількості. Загальна кількість встановлених діагнозів професійних захворювань по Україні – 3 751 діагноз. У структурі професійних захворювань перше місце належить хворобам органів дихання – 42,4 % від загальної кількості діагнозів по Україні (1 590 випадків). На другому місці – захворювання опорно-рухового апарату (радикулопатії, остеохондрози, артрити, артрози) – 28 % (1 051 випадок). Третє місце за хворобами слуху – 22,5 % (844 випадки), четверте за вібраційною хворобою – 4,6 % (172 випадки).

Найбільше професійних захворювань сталося в галузі добувної промисловості і розробленні кар'єрів – 89,3 % від загальної кількості професійних захворювань по Україні (1 313 осіб), що у 1,8 раза (600 осіб) більше порівняно з I півріччям 2020 р. [10]. Як бачимо, держава завдяки соціальному страхуванню сприяє подоланню страхових ризиків, які виникають у сфері зайнятості у процесі трудової діяльності.

Не менш важливим у контексті соціального захисту громадян у сфері праці є соціальний захист у разі настання безробіття як комплекс заходів, який передбачений загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття та законодавством про зайнятість населення.

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття – система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття [11]. При цьому під втратою роботи з незалежних від застрахованих осіб обставин мають на увазі припинення трудового договору (у разі

неможливості продовження роботи, а також невиконання роботодавцем законодавства про працю, умов колективного чи трудового договору) тощо.

Страховання на випадок безробіття здійснюється на основі дотримання чітких принципів, серед яких: надання державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав; обов'язковості страхування на випадок безробіття всіх працюючих на умовах трудового договору (контракту) та на інших підставах, передбачених законом, та можливості добровільного страхування у випадках, передбачених законом; цільового використання коштів страхування на випадок безробіття; солідарності та субсидування; обов'язковості фінансування Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття витрат, пов'язаних з наданням матеріального забезпечення у випадку безробіття та соціальних послуг в обсягах, передбачених цим Законом; диференціації розмірів виплати допомоги по безробіттю залежно від страхового стажу та тривалості безробіття тощо.

Видами забезпечення за цим Законом є:

- допомога по безробіттю, у тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності;

- допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні.

Видами соціальних послуг відповідно до Закону та Закону України про зайнятість населення є [11]:

- професійна підготовка або перепідготовка, підвищення кваліфікації у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, у тому числі в закладах освіти державної служби зайнятості, на підприємствах, в установах, організаціях;

- профорієнтація;

- пошук підходящої роботи та сприяння у працевлаштуванні, у тому числі шляхом організації громадських робіт для безробітних у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

- надання роботодавцям, які працевлаштовують громадян компенсації;

- надання роботодавцям – суб'єктам малого підприємництва, які працевлаштовують безробітних, компенсації;

- надання ваучера для підтримання конкурентоспроможності деяких категорій громадян шляхом перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності;

- здійснення заходів сприяння зайнятості внутрішньо переміщених осіб;

- інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням.

Держава є гарантом забезпечення застрахованих осіб та надання їм відповідних соціальних послуг Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

За інформацією Державної служби зайнятості України послугами служби у січні–вересні 2021 року скористалися 1 млн зареєстрованих безробітних. Зокрема, зареєстровано з початку року 543 тис. осіб (зменшення на 18 % або 122 тис. осіб). Отримували допомогу 902 тис. осіб, зокрема, призначено допомогу з початку року 499 тис. осіб (зменшення на 17 % або 104 тис. осіб). За сприяння центрів зайнятості працевлаштовано 394 тис. осіб, зокрема, 317 тис. зареєстрованих безробітних, що на 9 % більше, ніж протягом січня–вересня 2020 року [3].

У січні–вересні 2021 року за сприяння Державної служби зайнятості 77 тис. безробітних проходили професійне навчання. Зокрема, кількість безробітних, які навчалися у центрах професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості, становила 45 тис. осіб, що на 6 % більше, ніж у відповідному періоді минулого року. До громадських та інших робіт тимчасового характеру залучено 59 тис. осіб. Станом на 1 жовтня 2021 року послуги Державної служби зайнятості отримували 286 тис. осіб, які мали статус безробітного, що на 34 % менше, ніж на відповідну дату минулого року. Отримували допомогу по безробіттю 239 тис. осіб, що на 34 % менше, ніж на 1 жовтня 2020 року [3].

Протягом карантину державою запроваджено низку законодавчих змін, які стосувалися умов реєстрації в службі зайнятості та отримання допомоги по безробіттю:

- можливість подання заяв про надання статусу безробітного та допомоги по безробіттю дистанційно;

- підвищено з 650 до 1000 грн мінімальний розмір допомоги по безробіттю на період карантину та протягом 30 днів після його завершення;

- зареєстрованим у службі зайнятості безробітним допомога призначається з першого дня набуття статусу, навіть тим, хто був звільнений у період карантину за власним бажанням [5, с. 17].

Сприяння зайнятості держава забезпечує і шляхом здійснення профілактики настання страхових випадків у межах коштів, передбачених на такі цілі бюджетом Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Зокрема до профілактичних заходів належать:

- фінансування витрат роботодавця на оплату праці працівників, яких з метою запобігання вивільненню тимчасово переведено за їх згодою на іншу роботу (до 6 місяців протягом року) за умови збереження за ними основного місця роботи;

– фінансування витрат роботодавця на професійну перепідготовку або підвищення кваліфікації працівників, щодо яких є загроза вивільнення у зв'язку з реорганізацією або перепрофілюванням підприємства, тимчасовим припиненням виробництва, за умови збереження за працівниками місця роботи;

– інші профілактичні заходи, визначені правлінням Фонду.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження можна відзначити, що завдяки прийняттю та реалізації згаданих вище Законів України та інших нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері праці та зайнятості, а також міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, забезпечуються соціальні гарантії з боку держави в реалізації громадянами права на працю, соціальний захист у випадку настання соціальних ризиків.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

Державне регулювання зайнятості має мати на меті формування і реалізацію державної політики у сфері зайнятості населення з метою створення умов для забезпечення повної та продуктивної вільно обраної зайнятості і соціального захисту від соціальних ризиків у сфері праці, а також в разі настання безробіття. З огляду на важливість забезпечення сприятливих умов для зайнятості населення, об'єктом політики зайнятості повинні бути не тільки офіційно зареєстровані безробітні, а й все працездатне населення. Виходячи з цього, державне регулювання зайнятості слід орієнтувати не тільки на незайняте населення, а й на ефективне використання трудових ресурсів, підвищення їх освітнього і кваліфікаційного рівня, забезпечення правових і соціальних гарантій зайнятості [12]. При цьому важлива роль серед інших інструментів регулювання зайнятості повинна належати соціальному страхуванню від можливих соціальних ризиків у сфері праці, яке слід коригувати та розвивати відповідно до сучасних глобальних викликів. Велику увагу слід звертати на проблеми, пов'язані з безпекою та охороною праці, оскільки це питання у світі стає щораз більш актуальним для профспілок, органів влади та міждержавних структур, насамперед Міжнародної організації праці. МОП розглядає це питання як частину своєї Програми гідної праці.

Увага до питання безпеки праці пояснюється тим, що, незважаючи на заходи, що вживаються, з кожним роком в світі зростає рівень виробничого травматизму, у тому числі зі смертельними наслідками, і кількість профзахворювань. Виробничий травматизм і професійні захворювання в зарубіжних країнах розглядають як специфічний ризик професійної діяльності, соціальний захист від якого вимагає системного підходу, що включає оцінку, профілактику, компенсацію, лікування і реабілітацію [13, с. 390–391].

Світовий досвід доводить, що на ефективність системи соціального страхування впливають два основні чинники – адекватність формального інституціонального середовища і стабільний рівень ресурсного забезпечення [14, с. 184].

Державна політика зайнятості має гарантувати захист населення шляхом забезпечення належних умов трудового життя, регулювання заробітної плати, стимулювання створення нових робочих місць, а при настанні страхового випадку – безробіття – виплати допомоги безробітним та надання їм інших соціальних послуг, визначених законодавством України.

Загалом питання соціального страхування та зайнятості населення тісно взаємопов'язані і мають величезне значення для майбутнього економічного і соціального розвитку будь-якої країни. Відтак майбутні дослідження у цій царині повинні лежати у площині вивчення закордонного досвіду регулювання зайнятості населення, ринку праці в умовах глобалізації за допомогою інструментів соціального страхування та можливої його адаптації до вітчизняних умов з урахуванням особливостей розвитку економіки держави в цілому та регіонального розвитку зокрема.

Література

1. Про зайнятість населення : закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення 05.11.2021 р.)
2. Кулицький С. Український ринок праці під впливом пандемії COVID-19: стан та оцінка перспектив розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4942:situatsiya-na-vitchiznyanomu-rinku-pratsi-v-umovakh-pandemiji-2&catid=64&Itemid=376 (дата звернення 07.11.2021 р.)
3. Ситуація на ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.dcz.gov.ua/> (дата звернення 16.11.2021 р.)
4. Ситуація на ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості у січні-вересні 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.dcz.gov.ua/> (дата звернення 16.11.2021 р.)
5. Рой В. Видимі та латентні наслідки COVID-19 для регулювання соціально-трудових відносин в сфері МСБ України [Електронний ресурс] / Рой В., Жабінець О. – Київ, 2020. – Режим доступу: <http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Vidimi-ta-latentni-naslidki-COVID-19-1-1.pdf> (дата звернення 18.11.2021 р.)
6. Ситуація на зареєстрованому ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості у січні-вересні 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/68> (дата звернення 17.11.2021 р.)

7. Волківська А. М. Рівні регулювання зайнятості населення [Електронний ресурс] / А. М. Волківська // Ефективна економіка. – 2016. – № 2. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4788> (дата звернення 06.11.2021 р.)
8. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> (дата звернення 15.11.2021 р.)
9. Надання матеріального забезпечення застрахованим особам та проведення страхових виплат потерпілим на виробництві (членам їх сімей) за I півріччя 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/976730> (дата звернення 08.11.2021 р.)
10. Профілактика виробничого травматизму та професійних захворювань за I півріччя 2021 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/971983> (дата звернення 17.11.2021 р.)
11. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття [Електронний ресурс] : закон України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text> (дата звернення 09.11.2021 р.)
12. Ковач В. О. Основні напрямки регулювання державної політики у сфері зайнятості населення [Електронний ресурс] / В. О. Ковач // Державне управління: удосконалення та розвиток : електронне фахове видання. – Режим доступу : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/52.pdf (дата звернення 20.11.2021 р.)
13. Соціальне страхування : підруч. / за ред. О. П. Кириленко та В. С. Толуб'яка. – Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2016. – 516 с.
14. Козоріз Г. Г. Зарубіжний досвід формування ефективних інститутів соціального страхування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ird.gov.ua/sep/sep20131%2899%29/sep20131%2899%29_176_KozorizHH.pdf (дата звернення 20.11.2021 р.)

References

1. Pro zainiatist naselennia : zakon Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (data zvernennia 05.11.2021 r.)
2. Kulytskyi S. Ukrainnyi rynek pratsi pid vplyvom pandemii COVID-19: stan ta otsinka perspektyv rozvytku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://nbuvip.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4942:situatsiya-na-vitchiznyanomu-rinku-pratsi-v-umovakh-pandemiji-2&catid=64&Itemid=376 (data zvernennia 07.11.2021 r.)
3. Sytuatsiia na rynku pratsi ta diialnist Derzhavnoi sluzhby zainiatosti [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.dcz.gov.ua/> (data zvernennia 16.11.2021 r.)
4. Sytuatsiia na rynku pratsi ta diialnist Derzhavnoi sluzhby zainiatosti u sichni-veresni 2021 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.dcz.gov.ua/> (data zvernennia 16.11.2021 r.)
5. Roi V. Vydymy ta latentni naslidky COVID-19 dlia rehulivannia sotsialno-trudovykh vidnosyn v sferi MSB Ukrainy [Elektronnyi resurs] / Roi V., Zhabinets O. – Kyiv, 2020. – Rezhym dostupu : <http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Vidimi-ta-latentni-naslidki-COVID-19-1-1.pdf> (data zvernennia 18.11.2021 r.)
6. Sytuatsiia na zareiestrovanomu rynku pratsi ta diialnist Derzhavnoi sluzhby zainiatosti u sichni-veresni 2021 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.dcz.gov.ua/analytics/68> (data zvernennia 17.11.2021 r.)
7. Volkivska A. M. Rivni rehulivannia zainiatosti naselennia [Elektronnyi resurs] / A. M. Volkivska // Efektyvna ekonomika. – 2016. – № 2. – Rezhym dostupu : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4788> (data zvernennia 06.11.2021 r.)
8. Pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia : zakon Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> (data zvernennia 15.11.2021 r.)
9. Nadannia materialnoho zabezpechennia zastrakhovanykh osobam ta provedennia strakhovykh vyplat poterpilym na vyrobnytstvi (chlenam yikh simey) za I pivrichchia 2021 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/976730> (data zvernennia 08.11.2021 r.)
10. Profilaktyka vyrobnychoho travmatyzmu ta profesiinykh zakhvoriuvan za I pivrichchia 2021 roku. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/971983> (data zvernennia 17.11.2021 r.)
11. Pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia na vypadok bezrobittia [Elektronnyi resurs] : zakon Ukrainy. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text> (data zvernennia 09.11.2021 r.)
12. Kovach V. O. Osnovni napriamky rehulivannia derzhavnoi polityky u sferi zainiatosti naselennia [Elektronnyi resurs] / V. O. Kovach // Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok : elektronne fakhove vydannia. – Rezhym dostupu : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/52.pdf (data zvernennia 20.11.2021 r.)
13. Sotsialne strakhuvannia : pidruch. / za red. O. P. Kyrylenko ta V. S. Tolubiaka. – Ternopil : Ekon. dumka TNEU, 2016. – 516 s.
14. Kozoriz H. H. Zarubizhnyi dosvid formuvannia efektyvnykh instytutiv sotsialnoho strakhuvannia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://ird.gov.ua/sep/sep20131%2899%29/sep20131%2899%29_176_KozorizHH.pdf (data zvernennia 20.11.2021 r.)

Надійшла / Paper received : 17.10.2021

Надрукована/Printed : 07.12.2021